

УДК 633.63:631.53.01.006.83:631.547.2/.3

КАРПУК Л.М., канд. с.-г. наук

*Білоцерківський національний аграрний університет***ВПЛИВ ПОЗАКОРЕНЕВОГО ПІДЖИВЛЕННЯ МІКРОДОБРИВАМИ
НА ПОКАЗНИКИ ФОТОСИНТЕТИЧНОЇ ПРОДУКТИВНОСТІ
ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ**

Досліджено вплив позакореневого підживлення новими мікродобривами Реаком-Р-буряк (еталон), Реастім-гумус-буряк і Реаком-плюс-буряк на показники фотосинтетичної продуктивності цукрових буряків. Встановлено, що позакореневе підживлення цукрових буряків мікродобривами різних видів, норм та в різні строки забезпечує підвищення інтенсивності проходження процесу фотосинтезу. Встановлено, що позакореневе підживлення підвищеними нормами мікродобрив у фазу змикання листків у рядку та у фазу змикання листків у міжряддях (за 136 днів від сівби) забезпечує зростання показників продуктивності фотосинтезу, а саме площі листкової поверхні, фотосинтетичного потенціалу та чистої продуктивності фотосинтезу.

Ключові слова: цукрові буряки, мікродобрива, позакореневе підживлення, фотосинтетична продуктивність.

Постановка проблеми. Ріст і розвиток рослин цукрових буряків потребує забезпечення їх мікроелементами у встановлені строки періоду вегетації. Проведення позакореневого підживлення мікродобривами у формі комплексонатів (хелатні сполуки металів) сприяє посиленому утворенню листкової маси, подовжує їх життєдіяльність та позитивно впливає на збільшення асиміляційної листкової поверхні цукрових буряків. Позакореневе внесення мікродобрив сприяє активізації процесів синтезу в листках, відтоку асимілянтів і як результат, включення їх у достатній кількості до біохімічних процесів клітин коренеплодів. Це забезпечує нормальний ріст і розвиток рослин і створення ємкості для нагромадження цукрози ($C_{12}H_{22}O_{11}$) і, відповідно, збільшення урожайності і покращення їх технологічних якостей, підвищення вмісту вуглеводів, вітамінів та хлорофілу в листках, що в подальшому сприятиме підсилению проходження процесу фотосинтезу. Рослини набувають більшої стійкості до стресових ситуацій і пошкоджень [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання закономірностей взаємозв'язку рослинного організму і середовища відкривають людині необмежені можливості для впливу на ріст і розвиток сільськогосподарських рослин з метою отримання високих і стійких врожаїв [2]. Одним із шляхів впливу на продукційний процес цукрових буряків є застосування позакореневого підживлення мікродобривами. Ефективність позакореневого підживлення залежить від видів мікродобрив, норм їх внесення і строків проведення підживлення. Мікроелементи сприяють прискоренню розвитку рослин і дозріванню насіння, підвищують стійкість рослин до несприятливих умов зовнішнього середовища, а також роблять їх стійкими до ряду бактеріальних і грибкових хвороб. Встановлено [3], що для рослин найбільш ефективні біологічно активні мікроелементи у формі хелатних мікродобрив – комплексонатів (хелатні сполуки металів). Позакореневе підживлення дозволяє підвищити коефіцієнти засвоєння елементів живлення з добрив, істотно знизити їх дози без зниження рівня продуктивності культури, досягти рівномірного розподілу мікродобрив по площі поля, мінімізувати стрес від обробок пестицидами, забезпечити всіма необхідними елементами живлення рослини в критичні періоди їх розвитку [4].

Тому, створення оптимального фотосинтетичного апарату залежно від видів мікродобрив, норм їх внесення і строків проведення підживлення є цілком актуальним питанням, яке потребує наукового обґрунтування для умов регіону.

Мета та методика досліджень. Метою було визначення показників фотосинтетичної продуктивності цукрових буряків залежно від позакореневого підживлення мікродобривами. Дослідження проводили в 2010-2012 рр. в умовах дослідного поля Білоцерківського національного аграрного університету, яке знаходиться в зоні нестійкого зволоження Правобережного Лісостепу України.

Площа посівної ділянки – 64,8 м², облікової – 54,0 м², повторність – чотириразова. Для вирішення проблеми підвищення продуктивності фотосинтезу цукрових буряків був проведений трифакторний дослід, в якому вивчали вплив строків проведення позакореневого підживлення (фактор А), видів мікродобрив (фактор Б) і норм їх внесення (фактор С). У дослідженнях використовували мікродобрива українського виробництва науково-виробничого центра «Реаком» : Реаком-Р-буряк (еталон), Реастім-гумус-буряк і Реаком-плюс-буряк. Мікроелементи вносили в 2 строки: фаза змикання листків у рядку і фаза змикання листків у міжряддях (136 днів від сівби) різними нормами – від 3,0 до 7,0 л/га.

Визначення чистої продуктивності фотосинтезу проводили першого вересня кожного досліджуваного року. Вона вимірюється в грамах сухої речовини на квадратний метр листової поверхні за добу (г сухої речовини/м² листової поверхні за добу), визначали за методикою А.О. Ничипоровича [5]. Складовими чистої продуктивності фотосинтезу є площа листової поверхні, яка вимірюється в тисячах квадратних метрів листової поверхні на одному гектарі (тис. м²/га) і фотосинтетичний потенціал (млн м² × добу/га). Такий досвід дає можливість комплексно оцінити ефективність цього агротехнологічного прийому.

Аналізи рослин та інші спостереження проводили згідно з існуючими і широко відомими методиками, які застосовувалися у вітчизняній практиці [6]. Для досліджень використовували насіння гібрида вітчизняної селекції Український ЧС 72.

Статистичну обробку даних проводили на персональному комп'ютері за методикою Р. Фішера [7].

Результати досліджень та їх обговорення. Встановлено, що на ефективність фотосинтезу цукрових буряків істотно впливають строки внесення мікроелементів за позакореневого підживлення, види та норми внесення мікродобрив (табл. 1).

Спостереження за ростом і розвитком асиміляційної поверхні рослин цукрових буряків за внесення мікроелементів у фазу змикання листків у рядку показали, що площа листової поверхні залежно від строку, видів та норм внесення мікроелементів у середньому коливалася в межах від 34,5 до 46,6 тис. м²/га.

На контрольному варіанті (без підживлення) площа листової поверхні, в середньому за роки досліджень, становила 34,5 тис. м²/га, а найвище її значення отримано у варіанті за внесення Реаком-плюс-буряк у нормі 7 л/га – 46,6 тис. м²/га, що зумовлено оптимальною площею живлення рослин та кращим формуванням асиміляційного апарату листової поверхні. Найменше значення показника листової поверхні, порівняно з іншими нормами мікродобрив та еталоном отримано на ділянках із внесенням мікродобрив Реастім-Гумус-буряк і Реаком-плюс-буряк у нормі 3 л/га, відповідно 37,5 і 35,5 тис. м²/га. У разі збільшення норми з 3 до 5 та 7 л/га площа листової поверхні зростала, порівняно як з контролем, так і еталоном.

Таблиця 1 – Площа листової поверхні і продуктивність фотосинтезу залежно від видів та норм внесення мікроелементів у підживлення (середнє за 2010-2012 рр.)

Вид мікродобрив (фактор Б)	Норма внесення, л/га (фактор С)	Площа листової поверхні, тис. м ² /га	Фотосинтетичний потенціал, млн м ² • діб /га	Чиста продуктивність фотосинтезу, г сухої речовини /м ² листової поверхні за добу
І строк: фаза змикання листків у рядку (фактор А)				
Без підживлення (контроль)	-	34,5	1,03	5,48
Реаком-Р-буряк (еталон)	5,0	38,4	1,15	5,67
Реастім-Гумус-буряк	3,0	37,5	1,12	5,61
	5,0	42,7	1,28	5,96
	7,0	44,5	1,34	6,26
Реаком-плюс-буряк	3,0	35,5	1,06	5,88
	5,0	44,6	1,34	6,50
	7,0	46,6	1,40	6,61
ІІ строк: фаза змикання листків у міжряддях (136 днів від сівби) (фактор А)				
Без підживлення (контроль)	-	32,1	0,96	4,65
Реаком-Р-буряк (еталон)	5,0	36,5	1,09	5,29
Реастім-Гумус-буряк	3,0	33,9	1,02	5,54
	5,0	41,0	1,23	5,67
	7,0	45,0	1,35	5,73
Реаком-плюс-буряк	3,0	37,6	1,13	5,37

	5,0	44,9	1,35	5,97
	7,0	50,6	1,52	6,31

На варіанті з використанням для позакореневого підживлення мікродобрива Реастім-Гумус-буряк за збільшення норми внесення мікроелементів з 3 до 7 л/га площа листкової поверхні зросла на 7,0 тис. м²/га, а на ділянках із внесенням Реаком-плюс-буряк площа листкової поверхні зросла на 11,1 тис. м²/га. Позакореневе підживлення мікродобривом Реаком-плюс-буряк у нормах 5 та 7 л/га забезпечувало найбільшу площу листкової поверхні. Тобто, на збільшення площі листкової поверхні істотний вплив мали як вид мікродобрив, так і норма їх внесення.

За результатами досліджень на варіантах з внесенням різних видів мікродобрив з різними нормами внесення фотосинтетичний потенціал на 1 вересня був середнім за внесення мікроелементів у фазу змикання листків у рядку і становив у межах – 1,03-1,40 млн м² діб/га. Так, на варіанті з внесенням мікродобрива Реаком-Р-буряк (еталон) у нормі 5 л/га показник фотосинтетичного потенціалу становив 1,15 млн м² діб/га, що на 0,12 млн м² діб/га вище за контрольний варіант (без підживлення), але він був нижчим порівняно з підживленням мікродобривами Реастім-Гумус-буряк і Реаком-плюс-буряк у такій же нормі. Вищі показники фотосинтетичного потенціалу отримано у варіантах із внесенням мікродобрив Реастім-Гумус-буряк і Реаком-плюс-буряк у нормах 5 та 7 л/га. Порівняно з нормою внесення 3 л/га, ці показники зростали на 0,06-0,34 млн м² діб/га.

Проведення позакореневого підживлення мікродобривами Реаком-Р- буряк, Реастім-Гумус-буряк та Реаком-плюс-буряк на фоні загального фону удобрення створювало належні умови для підвищення інтенсивності фотосинтетичного процесу, а особливо чистої продуктивності фотосинтезу. Найбільш сприятливими виявилися ділянки, на яких підживлення проводили у фазу змикання листків у рядку із нормою витрати мікроелементів – 5 та 7 л/га. Так, за внесення Реаком-Р-буряк у рекомендованій для виробництва нормі – 5 л/га чиста продуктивність фотосинтезу становила 5,67 г сухої речовини/м² листкової поверхні за добу; Реастім-Гумус-буряк у нормах – 5 та 7 л/га, відповідно 5,96-6,26 г сухої речовини/м² листкової поверхні за добу, а за внесення Реаком-плюс-буряк у таких нормах, відповідно 6,50-6,61 г сухої речовини /м² листкової поверхні за добу. Зважаючи на те, що в даних варіантах був високий фотосинтетичний потенціал посівів (1,15-1,40 млн м² діб/га) та створений сприятливий фізіологічний фон для продуктивної роботи кожної клітини рослини за рахунок внесення мікродобрив, створилися необхідні умови для найвищого рівня проходження процесу фотосинтезу.

За внесення мікроелементів у фазу змикання листків у міжряддях (136 днів від сівби) також було визначено показники продуктивності фотосинтезу. Варто лише відмітити, що показники площі листкової поверхні на всіх варіантах були майже на рівні, як і на варіантах за I строку внесення мікроелементів у підживлення, та становили в межах 32,1-50,6 тис. м²/га. Значення фотосинтетичного потенціалу (0,96-1,52 млн м² • діб /га) та чистої продуктивності фотосинтезу (4,65-6,31 г сухої речовини /м² листкової поверхні за добу) були нижчими, порівняно з I строком підживлення мікроелементами.

Підсумовуючи отримані дані, варто відмітити, що використання позакореневого підживлення у фазу змикання листків у рядку забезпечує зростання продуктивності фотосинтезу, особливо на варіантах, де проводили позакореневе підживлення мікродобривами Реаком-Р-буряк за норми внесення – 5 л/га, Реастім-Гумус-буряк за норм внесення – 5 та 7 л/га та Реаком-плюс-буряк за тих же норм, що зумовлювало вищі показники площі листкової поверхні – від 38,4 до 46,6 тис. м²/га, фотосинтетичного потенціалу – 1,15-1,40 млн м² • діб /га та чистої продуктивності фотосинтезу – 5,67-6,61 г сухої речовини /м² листкової поверхні за добу, і це, в свою чергу, позначається на кінцевій продуктивності цукрових буряків. За показниками чистої продуктивності фотосинтезу можна передбачити продуктивність посіву цукрових буряків залежно від норм та видів внесення мікроелементів у підживлення.

Висновки. Позакореневе підживлення цукрових буряків мікродобривами різних видів, норм та в різні строки забезпечує підвищення інтенсивності проходження процесу фотосинтезу. Позакореневе підживлення підвищеними нормами мікродобрив у фазу змикання листків у рядку забезпечує зростання показників продуктивності фотосинтезу, а саме, площі листкової поверхні у фазу змикання листків у рядку на 3–16 %, у фазу змикання листків у міжряддях (за 136 днів від сівби) – на 5–37 %; фотосинтетичного потенціалу у фазу змикання листків у рядку на 3–26 %,

у фазу змикання листків у міжряддях (за 136 днів від сівби) – на 6–37 %; чистої продуктивності фотосинтезу у фазу змикання листків у рядку – на 2–17 %, у фазу змикання листків у міжряддях (за 136 днів від сівби) – на 12–26 %.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Заришняк А.С. Позакоренеve внесення мікроелементів у формі комплексонатів металів на культурі цукрових буряків / А.С. Заришняк, І.М. Жердецький // Цукрові буряки. – 2007. – № 3. – С. 18–20.
2. Підвищення продуктивності цукрових буряків / В.Т. Саблук, О.М. Грищенко, О.Ю. Половинчук, М.М. Нікітін // Цукрові буряки. – 2011. – № 1. – С. 11–12.
3. Микроэлементы в сельском хозяйстве / С.Ю. Булыгин, Л.Ф. Демишев, В.А. Доронин и др. – Днепропетровск: Издательство Січ., 2010. – 104 с.
4. Заришняк А.С. Позакоренеve внесення добрив при вирощуванні цукрових буряків / А.С. Заришняк // Цукрові буряки. – 2006. – № 4. – С. 17–19.
5. Ничипорович А.А. Фотосинтетическая деятельность растений в посевах (Методы и задачи учета в связи с формированием урожая) / А.А. Ничипорович, Л.Е. Строгонова, С.Н. Чмора. – М.: Издательство Академии наук СССР, 1961. – 133 с.
6. Методика исследований сахарной свеклы / Зубенко В.Ф., Борисюк В.А., Балков И.Я. и др. – Киев: Всесоюзный научно-исследовательский институт сахарной свеклы, 1986. – 292 с.
7. Fisher R.A. Statistical methods for research workers / R.A. Fisher. – New Delhi: Cosmo Publications, 2006. – 354 p.

REFERENCES

1. Zaryshnjak A.S. Pozakoreneve vnesennja mikroelementiv u formi kompleksonativ metaliv na kul'turi cukrovih burjakiv / A.S. Zaryshnjak, I.M. Zherdec'kyj // Cukrovi burjaky. – 2007. – № 3. – S. 18–20.
2. Pidvyshhennja produktyvnosti cukrovih burjakiv / V.T. Sabluk, O.M. Gryshhenko, O.Ju. Polovynchuk, M.M. Nikitin // Cukrovi burjaky. – 2011. – № 1. – S. 11–12.
3. Mykroelementy v sel'skom hozjajstve / S.Ju. Bulygyn, L.F. Demyshev, V.A. Doronyn y dr. – Dnipropetrovsk: Yzdatel'stvo Sich., 2010. – 104 s.
4. Zaryshnjak A.S. Pozakoreneve vnesennja dobryv pry vyroshhuvanni cukrovih burjakiv / A.S. Zaryshnjak // Cukrovi burjaky. – 2006. – № 4. – S. 17–19.
5. Nychyporovyh A.A. Fotosyntetycheskaja dejatel'nost' rastenij v posevah (Metody y zadachy ucheta v svjazy s formyrovaniem urozhajev) / A.A. Nychyporovyh, L.E. Strogonova, S.N. Chmora. – M.: Yzdatel'stvo Akademyy nauk SSSR, 1961. – 133 s.
6. Metodyka yssledovanyj saharnoj svekly / Zubenko V.F., Borysjuk V.A., Balkov Y.Ja. y dr. – Kyev: Vsesojuznyj nauchno-yssledovatel'skyj ynstytut saharnoj svekly, 1986. – 292 s.
7. Fisher R.A. Statistical methods for research workers / R.A. Fisher. – New Delhi: Cosmo Publications, 2006. – 354 p.

Влияние внекорневой подкормки микроудобрениями на показатели фотосинтетической продуктивности сахарной свеклы

Л.М. Карпук

Исследовано влияние внекорневой подкормки новыми микроудобрениями на показатели фотосинтетической продуктивности сахарной свеклы. Установлено, что внекорневая подкормка сахарной свеклы микроудобрениями различных видов, норм и в разные сроки обеспечивает повышение интенсивности прохождения процесса фотосинтеза. Установлено, что внекорневая подкормка повышенными нормами микроудобрений в фазу смыкания листьев в ряду и в фазу смыкания листьев в междурядьях (за 136 дней от посева) обеспечивает рост показателей продуктивности фотосинтеза, а именно, площади листовой поверхности, фотосинтетического потенциала и чистой продуктивности фотосинтеза.

Ключевые слова: сахарная свекла, микроудобрения, внекорневые подкормки, фотосинтетическая производительность.

Надійшла 03.03.2014 р.